

KURTULUŞ SAVAŞI BASININDA^(*) BÜYÜK ZAFER

Yrd.Doç.Dr.Ahmet Emin YAMAN

Büyük Zafer, Türk milletinin var olma savaşının son halkasıdır. İnönü savaşları ve Sakarya Savaşı sonrasında içte ve dışta siyasi zaferler kazanılmış, Yunan ordusunun ilerlemesi durdurulmuştu.

Yunan ordusuna karşı, Batı Cephesindeki kuvvetlerimiz, başlıca iki ordu olarak örgütlenip, düzenlenmişti. Sakarya'dan sonra tasarlanan saldırı planının ana hedefi, düşmanı yok edecek bir meydan savaşı yapmaktı. Bunun için kuvvetlerimiz düşmanın büyük güçlerinin bulunduğu Afyonkarahisar yakınlarına toplanmıştı. Akarçay ve Dumlupınar düşmanın en canalığı noktaları idi. Çabuk ve kesin sonuç almak, düşmanı bu kanadından vurmakla mümkündü.¹

28/29 Temmuz gecesi ordu komutanlarıyla genel saldırı planı üzerinde görüşülmüş, 6 Ağustos'ta ordulara gizli saldırıya hazırlık emri verilmişti. 26 Ağustos sabahı Mustafa Kemal Paşa, Batı Cephesi komutanına, her bakımdan bir baskın biçiminde yapılacak saldırı emrini verir. 26/27 Ağustos günlerinde, Afyonkarahisar'ın güneyinde 50 ve doğusunda 20-30 km. uzunluğunda bulunan berkitilmiş düşman mevzileri düşürülmüş, yenilen düşman ordusunun büyük kuvvetleri 30 Ağustos'a değin Aslıhanlar yöresinde çevrilmiş, 30 Ağustos'ta yapılan savaş sonunda düşmanın ana kuvvetleri yok edilmiş, tutsak alınmıştır. Tasarlanan kesin sonuç beş günde gerçekleştirilmiştir.² 31 Ağustos'ta ordularımız, ana kuvvetleri ile İzmir'e doğru yürürken, bazı birlikleriyle de düşmanın Eskişehir ve kuzeyinde bulunan kuvvetlerini yenmek üzere ilerlemiştir.³ Bu ilerleme düşmanın yok edilmesine dek inanılmayacak bir hızla sürdürülmüştür.

* **Hakimiyet-i Milliye, Peyam-ı Sabah, Açıksöz**

1 Atatürk, **Söylev (Nutuk)**, Ankara, 1978, s.491.

2 a.g.e., s.492,494.

3 a.g.e., s.494.

Başarıyla uygulanan bu saldırı büyük bir gizlilik içinde yürütülmüş, kimsenin karışmasına fırsat bırakılmadan sonuçlandırılmıştır. Mustafa Kemal Paşa bunu şöyle anlatır:⁴ "...hergün başarıyla gelişen saldırılarımızı resmi bildirimlerle önemsiz savaşlarmış gibi gösteriyorduk. Amacımız durumu elden geldiğince düşmandan gizlemektir. Çünkü, düşman ordusunun tümünü yok edeceğimize inancımız vardı. Bunu anlayıp düşman ordusunun tümünü yıkımdan kurtarmak isteyeceklerin yeni girişimlerine yol açmamayı uygun gördük".

Basının 1922 Ağustos'undaki günlük konuları genelde Yunan Hükümeti, Yunan Ordusu, Müttefikler ve Barış (Şark Konferansı, Venedik Konferansı gibi), Trakya, Çatalca, İstanbul, İzmir'in Muhtariyeti, Ordumuz ve resmi bildirimler ile bunların yorumlanmasıdır. Basındaki bu haberlerin daha çok İstanbul, Ankara, Londra, Paris, Roma, Atina, İzmir, İzmit, Mersin kaynaklı olduğu görülür.

Büyük Zafer, Türk saldırısının artık beklenilmez olduğu, dolayısıyla kamuoyu dikkatinin başka konulara çekildiği bir zamanda gerçekleşmiş, Türkiye ve dünyada büyük bir şok etkisi yapmıştır. Fransız Başbakanı Poincaré saldırıya geçmemiz konusunda ne düşündüğü sorusu üzerine, "Eğer Afyonkarahisar'ı alır ve onbeş gün tutunabilirseniz bu, barış görüşmeleri sırasında sizden yana bir koz sayılır."⁵ karşılığını vermiştir. İngiliz devlet adamlarının Ağustos ayındaki tutumları da, Türk ordusunun saldırıya geçip Yunan ordusunu yenilgiye uğratma olasılığının olmadığı inancı doğrultusundadır.⁶ Ankara'nın verdiği görüntü de bundan farklı değildir. "...Muhalefet, ordunun düzeninin bozulduğu, kıpırdayacak durumda olmadığını, böyle karanlık ve belirsizlik içinde beklemenin yıkımla sonuçlanacağı yolundaki propagandalarını iyice kızıştır-mışlardı..."⁷

4 a.g.e., s.494.

5 Hikmet Bayur, "26 Ağustos Büyük Zaferin Dünya hayatındaki etkileri", **Büyük Zaferin 50. Yıldönümüne Armağan**, İstanbul, 1972, s.79.

6 a.g.m., s.79.

7 Atatürk, a.g.e.,s.494.

İngiliz basınına göre, Anadolu'nun siyasi durumuyla ilgili bilgi almak zor olmakla birlikte, hükümet aleyhine galeyana olduğunu gösteren açık belirtiler vardı. Geçen ay içinde yüksek rütbeli subaylara karşı siyasi cinayetler işlenmişti. Bir çok canı, hükümet aleyhine suikast düzenlemekle suçlanarak tutuklanmıştı.⁸ Bu yankılar, genel saldırıyı düşmanlardan gizlemek isteyen Mustafa Kemal Paşa tarafından yararlı görülüyordu.

Türk Kurtuluş Savaşının amansız muhalifi, Peyam-ı Sabah başyazarı Ali Kemal'in inancı da, Anadolu hareketinin başarıya ulaşma şansının hiç olmadığı yönündedir. Anadolu bir an önce devreden çıkmalı ve bir barış yapılmalıdır. Büyük saldırının başladığı günlerdeki düşüncelerini örneklemek istiyoruz.

26 Ağustos 1922 tarihli yazısında; Osmanlı devletinin kuruluşundan beri düşmanlarının çokluğuna dikkati çekmekte, Avrupa ile boğuşmanın, çarpışmanın hayal olduğunu belirtmektedir. Kuva-yı Milliye içte ve dışta yaptıklarıyla asla kazanmamış, kaybetmiştir. Ankara'nın, özellikle de yandaşlarının dillerindeki Sevr Antlaşmasını değiştirdik gibi iddialar yersizdir. Esas olan devletlerin İstanbul'dan itibaren, İzmir, Edirne ve diğer Türk topraklarında, Türk egemenliğine verecekleri şekle ait bakış açısıdır. En büyük görev, en ciddi siyaset genel savaş felaketinden sonra durumu lehimize değiştirmeye çalışmak, geçmişteki hatalı siyasetimizi unutturmak, özetle iç ve dışta İttihat ve Terakki'nin izlediği siyasi amaçlardan uzaklaşmaktır. Bu doğru yolda bizi engelleyen Ankara olmuştur, yine de Ankara'dır. Devletler şimdiye kadar olduğu gibi daha bir kaç kez şark meselesi için toplantılar düzenleyebilirler, görüşmelere girişebilirlerdi. "Ankara başımızda oldukça bu karışıklıklardan bu mülk için bir hayır doğarsa, bilfarz İzmir ve Edirne kurtulursa, üçbuçuk senedir havsalaya sığmayan fedakarlıklarımızın, acılarımızın iyi bir akıbeta hizmet ettiği tahakkuk eylesse biz Türk olmak itibarıyla seviniriz, sevincimizden çıldırırız. Fakat aklen, irfanen bu merteye yanıldığımız için kalemimizi kırmak değil, insanlığımızdan bile istifa eyleriz..." Fakat şimdiye kadar olduğu gibi olaylar gösterecektir ki, yanılan biz olmayacağız. Dünya ile anlaşabilir ve uzlaşabilir bir Bab-ı Ali

8 Peyam-ı Sabah, "Anadolu'da Galcyan Vardır", (23 Ağustos 1922).

hükümeti geleceğimizi ele almadıkça sonuç tehlikelidir. Ankara'dakilerin kafalarıyla Edirne'de, İzmir'de, hatta İstanbul'da "istiklâl ve istikbâl" ile hüküm süremeyiz, hükümet edemeyiz.⁹

Ali Kemal, 27 ve 28 Ağustos tarihli yazılarında da, Avrupa'dan çok geri olduğumuza, herbiri ile aramızdaki ekonomik, toplumsal ve düşünsel uçuruma değinerek, zamanımızda bir millet için hayata ve geleceğe kavuşmanın topla, tüfekte olamayacağına dikkati çeker.¹⁰ Ankara hükümeti, İzmir'den denize dökmeyi vaadettiği düşmanı adeta elleriyle Eskişehir'e, Anadolu'nun göbeğine kadar getirmiş, yerleştirmiş ve bir senedir öyle bırakmıştır. Şimdi barış görüşmelerine girişmek için adeta can atmaktadır. Yunan, Anadolu'yu boşaltmaya nasıl mecbur bırakılabilir? Devletlerin siyasetlerinden böyle bir sonuç beklemek ise deneyimlerimize göre hayaldir.¹¹ 31 Ağustos tarihli yazısında, hata yapmayız iddiasında değiliz, yanılabiliriz diyen Ali Kemal vicdani kanaatini hala değiştirmedeğini belirtir.¹² 1 Eylül'de ise "Bu zaferler silsilesi devam ederse, vaziyetimiz bir sulh konferansında önceki gibi zayıf olmaz. Ama yine de büyük devletler ne istiyorsa onların dediği olur..."¹³ demektedir. Başarıların ard arda gelmeye başladığı günlerde düşünceleri olumlu yönde değişmeye başlamış, özetle "Gayeler bir idi ve birdir" görüşüne sarılmıştır.¹⁴

Büyük saldırı öncesi, Yunan Dahiliye Nazırı, "Anadolu'da yeni bir askeri hareket sözkonusu değildir" derken "düşman da taarruzu hatırından geçirmiyor" saptamasını yapıyordu. Öyle ki, cepheden birçok birliklerini geri aldıkları halde, Türkler, saldırı için kuvvetlerini yeterli görmemektedir.¹⁵

Anadolu'nun yukarıda belirtilen görüntüsüne karşın, Yunanistan'ın da, büyük saldırı öncesi içte ve dışta bazı önemli sorunları olduğu, basının Kral Konstantin ve hükümete ağır

9 Ali Kemal, "Düşmandan Düşmana", **Peyam-ı Sabah** (26 Ağustos 1922).

10 Ali Kemal, "İktisaden, İctimaen, Fikren", **Peyam-ı Sabah**, (27 Ağustos 1922).

11 Ali Kemal, "Siyasette Mantık", **Peyam-ı Sabah**, (28 Ağustos 1922).

12 Ali Kemal, "İçtihadımız", **Peyam-ı Sabah**, (31 Ağustos 1922).

13 Ali Kemal, "Taarruz Münasebetiyle", **Peyam-ı Sabah**, (1.9.1922),

14 Ali Kemal, "Zavallı Türk Toprakları", (3.9.1922), "Niçin Böyledir" (4 Eylül 1922),

"Türk'ün Bayramı" (9.9.1922), "Gayeler Bir İdi ve Birdir" (10.9.1922) **Peyam-ı Sabah**.

15 **Hakimiyet-i Milliye**, "İstiratot Şimdi de Ordumuza Meyden Okuyor", (20.8.1922)

hücumlarda bulunduğu görülür. Türkiye ile ilgili haber ve yorumları ise daha çok İzmir'in muhtariyeti, Trakya ve İstanbul konularına ilişkindir.

Yunanistan, Temmuz ayı ortalarında İstanbul'u işgal etmeye karar vermiş, İzmir'in muhtariyeti konusunda önemli adımlar atmıştır. 31 Temmuz tarihli Tan gazetesinin haberine göre; Kral Konstantin, Anadolu'da işgal edilen yerlerin Türk egemenliğine dönmeyeceğini ve Yunan ordusunun teminatı altında güçlü bir hükümet oluşturulacağını ilan ediyordu.¹⁶ Aynı gazetenin 1 Ağustos tarihli yorumuna göre, Kral Konstantin hükümeti Anadolu'yu Türklere iade etmeme ve orada asker bulundurmakla barışı engellemektedir. Trakya'da asker bulundurmak ile de Atina, İstanbul'a karşı bir hücumda bulunabilirdi.¹⁷

Manchester Gordion gazetesine göre; Yunan hükümeti, İstanbul'un işgali için askeri kuvvetlerinin ileri hareketine izin verilmesi konusunda müttefiklere başvurduğu sırada, bu talebinin kabul edileceğini beklememeli idi. Yakın şarktaki durumun buna artık tahammülü yoktu.¹⁸

Times gazetesine göre, Yunanlılar İzmir mıntikasında muhtariyet ilan etmekle uzlaşma çaresi bulduklarını zannediyorlardı. Düşüncelerince, İzmir ve çevresinin Türkiye'ye geri dönmesi imkan dışındadır. Yunanistan'a katılması da mümkün değildir. O halde en iyi çözüm mahalli bir muhtariyet oluşturulmasıdır.¹⁹

Atina'daki müttefik maslahatgüzarları, hükümetleri adına Yunan hükümetine verdikleri bir muhtıradaki hareketlere itiraz etmekte, muhtariyet olayının, yakında toplanması muhtemel şark konferansının, Anadolu'nun gelecekteki yönetimi için vereceği kesin kararları etkilemeyeceğini belirtmektedir.²⁰ Buna karşın, Atina kaynaklı

16 **Hakimiyet-i Milliye**, "Avrupa Gazetelerinin Teklifi", (13.8.1922)

17 **Hakimiyet-i Milliye**, "Tan Gazetesinin İki Mühim Makalesi", (14.8.1922)

18 **Peyam-ı Sabah**, "Şark-ı Karib ve Manchester Gordion", (17.8.1922)

19 **Peyam-ı Sabah**, "İzmir Muhtariyeti Hakkında Yunanlıların Fikri", (16.8.1922)

20 **Peyam-ı Sabah**, "Müttefikler Muhtariyeti Tanımıyorlar", (18.8.1922)

haberler Yunanistan'ın, Anadolu'nun muhtariyeti hakkında bazı düzenlemelere gittiğini göstermektedir.²¹

Londra basınında yayınlanan bir yorum ise bunlardan farklıdır. Yunan ordusunun hezimetlerinden ve bundan sonra Anadolu'da tutunmak olasılığının olmadığından söz ederek, "Mademki, Yunan ordusunun galibiyet imkanı yoktur. Binaenaleyh, Yunanistan bir an evvel harpten kurtarılmalıdır. Bunun için de, ordusunun ricatını temin için lüzum gelen tedabire tevessül edilirse mesele hal edilmiş olur"du.²²

Atina'daki hükümet taraftarı gazeteler, 14 Ağustos'tan itibaren pek de uzak görünmeyen bazı durum ve şartlardan yararlanabilmek için birtakım askeri önlemler alınması gerektiğini ileri sürmekte, "madden ve manen ve her surette mücadelemizde sebat ve ısrar etmeliyiz" demektedirler.²³ Bu arada basında, Kral Konstantin'in Trakya 'ya gelmeyeceğine,²⁴ Trakya'daki Yunan askeri yığılmalarının Edirne ve Çorlu mıntıklarında devam ettiğine dair haberler yayınlanmakta ve yorumlanmaktadır.²⁵

Yunan hükümetine muhalif gazeteler ise, hükümet aleyhine kullandıkları dili ağırlaştırmışlar, adeta ateş püskürmektedirler. "Eğer kabine çekilirse daha hayırlı olacaktır.", "Yunanistan zararına fecia muvaffakiyetsizliklerden sonra artık hükümetin milleti idare etmesine müsaade olunmaması", "Hükümetin mukarreratından anladığımız nihayetini görmektir. Çok uzak ve aciz olduğu halde harbe dalmaktı. İzmir'de muhaceret ilanı sulh notalarımıza taban tabana zıt bir siyasettir. Hükümet hatalar içinde yüzüyor"²⁶ demektedir. Ağustos sonlarında ise doğrudan Krala saldırılarak, "Konstantin tahttan feragat etmelidir" düşüncesi ileri

21 **Peyam-ı Sabah**, "Anadolu Muhtariyeti", (18.8.1922)

22 **Hakimiyet-i Milliye**, "Yunan Ordusunun Galibiyet İmkanı Yoktur", (17.8.1922).

23 **Peyam-ı Sabah**, "Yunanlılar Taarruz Edecekler mi?", (17.8.1922).

24 **Hakimiyet-i Milliye**, "Kral Konstantin Trakya'ya Gelmeyecek", (16.8.1922). Yunan harbiye hazırı İstanbul'a yürümek için konferansın sonucunu belediklerini beyan etmiş, Atina, Kral'ın Trakya 'yı ziyaretini tekHzip etmiştir.

25 **Peyam-ı Sabah**, "Trakya'da Yunan Tahşidatı", (17.8.1922); Bazı Yunan kuvvetlerinin buldukları (Trakya'da) yerler için bkz. **Peyam-ı Sabah** (28.8.1922), "Çatalca Hakkında", (29.8.1922).

26 **Hakimiyet-i Milliye**, "Gazetelerin Yunan Hükümetine Hücumları", (11.8.1922).

sürülür. Onlara göre, Kralın vücudu müttefiklerle ilişkiye engeldir.²⁷

Bu arada, Trakya ve İstanbul konularında Yunanistan ile müttefikler arasında görüşmeler olmuş, her iki tarafın, tarafsız bir mıntika oluşturmak için çalışan komisyonları anlaşmıştır.²⁸ Londra kaynaklı habere göre, Trakya'da, Türk ve Yunan hatları arasında müttefik subaylarınca altı kilometrelik bir mıntika arası çizilmiş ve tarafların karakolları ara hattan üç kilometre geri çekilmiştir.²⁹

Eleştiriler karşısında Yunan Dahiliye Nazırı, Yunanistan'ın siyasetinin doğru olduğunu belirterek, askeri hareketin sözkonusu olmadığını söyler. Bir yıl önce askeri hareketle sorun bitirilmek istenmiş, ancak Türkler İstanbul'dan donatıldıkları için başarısız olmuştu. Kalbinden vurulmasına devletler izin vermemişlerdi. Yunan ordusu, Çatalca'da İstanbul'u özel olarak baskı altında tutmakta idi. İzmir'in muhtariyeti de, Sevr'in uygulanmasından başka birşey değildi. Anadolu'da askeri hareket sözkonusu değildi. Türkler de saldırıyı akıllarından geçirmiyordu. Trakya 'daki cephenin İstanbul'a baskıdan başka bir yararı da, Yunanistan'ın şarkta etkin bir askeri kuvveti olduğunu göstermekti.³⁰ 25 Ağustos tarihli Yunan gazeteleri, müttefiklerin, Anadolu'da oluşturdukları siyasi yönetimi tanımamakta olduklarına dair notayı yorumlarken memnuniyetsizliklerini gizlememekte, hükümete hareketlerini haklı gösterecek siyaset izlemesini önermektedirler.³¹ Bu nota üzerine Yunanistan, "İzmir Muhtariyeti" önlemini uygulamaktan vazgeçmiştir. Venedik Konferansının sonucuna kadar hükümet şimdilik, "askeriye yerine hükümet-i mülkiyenin ikamesiyle" yetinecektir.³²

Yunanistan'ın İstanbul başarısızlığı ve İzmir'in muhtariyetinin lafta kalması Hakimiyet-i Milliyece, "Yunanistan'daki Vaziyet ve Son Ümitsizlikler" başlığı altında işlenmiş, şöyle yorumlanmıştır: "Öyle görünüyor ki Yunan

27 **Hakimiyet-i Milliye**, "Konstantin Tahttan Feragat Etmelidir", (27.8.1922)

28 **Peyam-ı Sabah**, "Müttefiklerin Umumi Karargahının Resmi Tebliği", (18.8.1922)

29 **Peyam-ı Sabah**, "Trakya'da Yunan Tahşidatı", (21.8.1922)

30 **Hakimiyet-i Milliye**, "İstirtatos Şimdi de Ordumuza Meydan Okuyor", (20.8.1922).

31 **Peyam-ı Sabah**, "Atina Matbuatı ve İzmir Muhtariyeti", (27.8.1922).

32 **Peyam-ı Sabah**, "İzmir Muhtariyeti", (29.8.1922).

hükümeti, Trakya'nın şark hududunda bir tadil icra edilmemek suretiyle Anadolu'yu terke rıza gösterecektir. Yunan hükümetini düşündüren mesele, İzmir'in Türk tehlikesinden sonra zuhur edecek Trakya meselesi ve İzmir'in terk-i tahliyesiyle beraber başlayacak olan Anadolu rumlarının muhaceretidir."³³ Gelişmeler bu yorumun ne kadar gerçekçi olduğunu kanıtlar niteliktedir.

Büyük saldırı öncesi ve sonrası özellikle İstanbul basınının ilgisini çeken en önemli konu, yeni bir barış konferansının toplanmasıyla ilgili haberlerdir. Çoğu zaman hemen hemen tek konudur ve tüm sayfaları kapsamaktadır. Dolayısıyla kamuoyunun dikkati, Londra Konferansının sonuçsuz kalması nedeniyle yeni konferansın nerede, ne zaman, kimlerle toplanacağı, hangi konuları görüşeceği sorularında yoğunlaşmaktadır.

Londra Konferansının sonuçsuz dağılması üzerine,³⁴ şark konferansının Venedik'te toplanacağı haberleri verilmeye başlanmıştır.³⁵ Konferansın toplantı yeri dışında, görüşme konuları da tartışma konusu olmakta, bunlar da çoğu zaman doğrulanmamakta veya yalanlanmaktadır. İlk haberler konferansın Ağustos sonunda Venedik'te toplanacağı yönündedir.³⁶ Konferansın Venedik'te toplanmasını İtalya Hariciye Nazırı teklif etmiştir. İhtimal olarak konferansa Ankara, İstanbul ve Atina hükümetleri aynı zamanda davet edileceklerdir.³⁷ Atina ve Bab-ı Ali kaynaklı haberler konferansın Eylül ayında, özellikle de 15 Eylül'de toplanacağı yönündedir.³⁸ Osmanlı heyetinin başkanlığını İzzet Paşa yapacaktır.³⁹

Avrupa kaynaklı haberler, Venedik Konferansının sırf hazırlık mahiyetinde olacağını göstermekte,⁴⁰ tarafların delegeleriyle birlikte, müttefik devletlerin İstanbul Fevkalade

33 **Hakimiyet-i Milliye**, "Yunanistan'da Vaziyet ve Son Ümitsizlikler", (25.8.1922).

34 Bkz. **Hakimiyet-i Milliye**, (16.8.1922); **Peyam-ı Sabah**, "Londra Konferansı Niçin Dağıldı", (18.8.1922).

35 **Hakimiyet-i Milliye**, (15 ve 16.8.1922).

36 **Hakimiyet-i Milliye**, "Şark Konferansı Toplanmak Üzere midir?", (15.8.1922).

37 **Peyam-ı Sabah**, "Türk ve Yunanlılar Konferansa Davet Edildi".(19.8.1922).

38 **Peyam-ı Sabah**, "23.8.1922 ve 17.8.1922).

39 "İstanbul ve Ankara Hükümetleri Daveti Kabul Etmişlerdir" (19.8.1922).

40 **Hakimiyet-i Milliye**, (24.8.1922).

Komiserlerinin başkanlığında toplanacağını bildirmektedir.⁴¹ Ağustos 1922'nin sonuna doğru, konferansın Ekim'de toplanabileceğine kesin gözle bakılmaya başlanır.⁴² Zaman zaman, konferansa Ankara ve Atina'nın davet edildiğine veya daveti kabul ettiklerine dair⁴³ haberler yayınlanmasına karşın, bu davetin hiç yapılmadığı görülür.

Büyük ümitler bağlandığı görülen konferanstaki belirsizlik; büyük devletlerin kendi aralarında birtürlü anlaşamamaları, karşılıklı notalarla zaman harcamalarından ileri gelmektedir. Önce, konferansın toplanmasını uygun gördüklerine dair görüşme ve karşılıklı soru cevaplar⁴⁴ gündeme gelmiş, konferans hazırlıkları başlatılmış,⁴⁵ savaşan devletlere gönderilecek davetiyeyi tartışma konusu yapmışlardır.⁴⁶

Başta Tan gazetesi olmak üzere, Avrupa gazeteleri "İngiltere isterse sulh yarın olur!" inancındadırlar. Yunanistan'ın, İstanbul'u Türklere karşı değil, İtilaf devletlerine karşı kullandığı iddia edilmektedir.⁴⁷

Times gazetesi, İngiliz başbakanının Yunanlıları teşvik etmek suretiyle, onlara en büyük fenalığı yaptığını yazmakta, Yunanistan'ın durumunu karanlık bir levha halinde tasvir etmektedir. Times'e göre, "Yunanistan Anadolu'da tamamen mağlub olmuştur ve Yunan amali baştan başa çarpık suretiyle mahvolmuştur. Barışın iadesi ve Yunanistan'ı atıldığı bu serüvenden vazgeçirmek görevi İngiltere'ye düşerken, İngiltere hükümeti bunun tersini yapmıştır".⁴⁸ Bir başka yorumu göre,

41 **Peyam-ı Sabah**, "Sulh Konferansı Venedik'te Toplanacak", "Konferansa Davet", (24.8.1922).

Hakimiyet-i Milliye, "(25.8.1922); **Peyam-ı Sabah**, (28.8.1922).

42 **Hakimiyet-i Milliye**, "(25.8.1922); **Peyam-ı Sabah**, (28.8.1922).

43 Bkz. **Peyam-ı Sabah**, (23 Ağustos 1922 ve devamı nüshaları); **Hakimiyet-i Milliye** (21.8.1922). Daveti kabul eden Ankara'nın, konferans İzmir'te toplansa idi, bizzat Mustafa Kemal Paşa tarafından temsil edilmiş olunacaktık dediği de belirtiliyor.

44 Bkz. **Peyam-ı Sabah**, (21,22,23,25,26,27,30,31 Ağustos 1922), **Hakimiyet-i Milliye**, (27-28.8.1922).

45 **Hakimiyet-i Milliye**, (22.8.1922).

46 **Peyam-ı Sabah**, (30.8.1922).

47 **Hakimiyet-i Milliye**, "İngiltere İsterse Sulh Yarın Olur", (13.8.1922).

48 **Hakimiyet-i Milliye**, "Times'in Şedid Bir Tenkidi Daha", (16.8.1922).

"Yunan ordusunun galibiyet imkanı yoktur".Şark meselesi çoktan çözümlenmiş olması gereken meseledir ve Avrupa için iktisadi yönü çok önemlidir. Trakya'nın Yunanistan'a katılmasını, Türklerin kesin olarak kabul etmeyeceklerini müttefikler ciddi olarak dikkate almalıdır.⁴⁹ Tan gazetesi de, şarkta barışı ihlal eden siyaset sonsuza dek tutunamaz derken, bunun sorumluları olarak İngiliz başbakanı ve Yunan kralını gösterir.⁵⁰ Fransa, genel barış şartlarının kabulünden sonra Anadolu'nun boşaltılmasında ısrarlıdır.⁵¹ İngiliz basını ise, daha önceki girişimlerin boşa çıktığı gerekçesiyle Venedik konferansından da ümitsizdir.⁵² Yunanistan, konferans hazırlıkları sırasında İzmir'in muhtariyeti tartışmasından kaçınır.⁵³

Ankara'nın barış şartları ve ortaya koyacağı tavır konusunda bilgi almak isteyen Chicago Tribün gazetesi muhabirinin, Ankara'nın İstanbul temsilcisi Hamit Bey'e yönelttiği sorular ana hatlarıyla; 1- İzmir'in boşaltılması ve Edirne 2- Ekalliyetler için teminat 3-Ticari nüfuz mıntı-kaları⁵⁴ konularına ilişkindir. Yani ilgilenilen temel sorunlardır. Genelde müttefikler, her girişimlerinde ekalliyetlerin teminat altına alınması⁵⁵ maskesini ustalıkla kullanmaktadır.

Venedik Konferansı konusu, Büyük Zafer ve sonrası Ankara basınında pek ilgi görmez ve ikinci sayfa haberi olarak verilirken, İstanbul basını aynı konuyu işlemeye devam etmekte; zaferin ve ileri hareketin bizi Yunanistan ve Avrupa karşısında avantajlı duruma getirdiği düşüncesini ileri sürmektedir. Avrupanın tutumu da, zafer sonrası tamamen değişmiş, "şarkta devamlı bir sulh için" büyük çaba içine girmişlerdir.[!]⁵⁶ Büyük Zafer sonrası, Anadolu ve

49 **Hakimiyet-i Milliye**, (17.8.1922).

50 **Hakimiyet-i Milliye**, "Şarkta Sulhü İhlal...", (23.8.1922).

51 **Peyam-ı Sabah**, "Fransa Cevabi Notasından", (30.8.1922).

52 **Peyam-ı Sabah**, "İngiliz Matbuatı..." (25.8.1922).

53 **Hakimiyet-i Milliye**, (21.8.1922).

54 **Peyam-ı Sabah**, (29.8.1922).

55 **Hakimiyet-i Milliye**, (21.8.1922-1.9.1922).

56 **Peyam-ı Sabah**, (1-13.9.1922) sayıları: "Venedik Konferansı", "Şark Sulhü", "Trakya İçin Çare-i Hal", "Şark Meselesi Yeni Bir Safhaya Girdi", "İtalya Sulh İçin Zemin Arıyor", "İngilizce ve Venedik Konferansı", "Trakya ve Edirne Artık Yunanda Kalamaz", "Yunanlılar Trakya'dan Çekiliyor", "Mütarekce Çare", "Sulh Ne Zaman İmzalanacak", "Bitaraf Mıntıka".

Trakya'nın geleceğinin Türklere ait olduğunu iyice anlayan devletler, özellikle de İngiltere bu konuları bırakıp, yine ateşkes ve barış maskesi altında ekalliyetlere teminat konusunu işleyerek, ekonomik çıkarları doğrultusunda boğazlar ve İstanbul konularında yeni baskılar uygulamaya başlamışlardır.⁵⁷ Yunan hezimetini üzerine İngiltere'nin açıkça devreye girmesi ve artan gerginlik Hakimiyet-i Milliyece, "Palavra Başladı"⁵⁸ "Palavra Devam Ediyor"⁵⁹ gibi başlıklarla kamuoyuna yansıtılmıştır. İngiliz hükümeti, "Türkler İstanbul ve Boğazlara yanaşmak isteyecek olursa karşılarında sarsılmaz bir cephe bulacaklar" tehdidini savurmaktadır.

Paris basınının yorumu ise, "Türk zaferi Anadolu'yu Yunanlılardan kurtarmakla şark sulhüne en büyük engeli ortadan kaldırdı"⁶⁰ biçimindedir.

Yukarıda yansıtmaya çalıştığımız ortam içinde başlayan ve gelişen "Büyük Taarruz"un tüm aşamaları, gecikmeli de olsa basına yansımış, gazeteler halka haber ulaştırabilmek için çeşitli kaynaklara başvurmuşlardır. En önemli ve güvenilir kaynak ise, Anadolu ve Yunanistanca yayınlanan resmi tebliğlerdir. Her ikisi karşılaştırılarak farklı yorumlarla okuyuculara duyurulmaktadır.

Saldırının büyük bir gizlilik ve tam bir baskın olarak planlanmış olması nedeniyle Ankara, Başkomutanlık Meydan Savaşı kazanılana dek Anadolu'dan dışarıya haber sızdırmamış, bunun için her türlü haberleşme ve ulaşımı denetimi altına almıştır. Bu sebeple, İstanbul basını ilk günlerde saldırı hakkında sağlıklı haber alamamakta, Anadolu'daki gelişmeleri başta Yunan resmi tebliğleri olmak üzere, Avrupa basınından aldığı haberlere dayandırmakta, ölçülü ve kaygılı bir dille düşünceler ileri sürmeye çalışmaktadır. 31 Ağustos'tan itibaren gelen Anadolu resmi

57 Bkz. **Hakimiyet-i Milliye**, (5-19.1922) sayıları: "Vasi Bir İhanet Planının Yıkılması", "Yunanlılar Mütareke Rica Ediyorlar", "Mütareke ve Fransa-İngiliz Muharebesi", "İstanbul", "Zaferden Sonra Siyasi İnkişaf: Fethi Bey İzmir'de Konferans Teklif Ediyor", "Anadolu'da İki Kişi Mağlup", "Boğazlar Mescelsi", "Bitaraf Mıntıka", "Boğazlar Mesclesinde İngiltere ve Fransa", "Boğazlarda Rusya'nın Nokta-i Nazarı", "Vaziyet-i Sulh Kuvvetle Hal Edilmiştir".

58 **Hakimiyet-i Milliye**, (14.9.1922).

59 **Hakimiyet-i Milliye**, (15.9.1922).

60 **Hakimiyet-i Milliye**, "Zaferimiz ve Paris Gazete..."(9.9.1922).

tebliğleri gecikmeli olarak yayınlanmıştır. Yunan resmi tebliğleri ise gerçekleri tam anlamıyla yansıtmamakta, yeniden oluşturabilecekleri bir savunma hattında tutunabilme umuduyla kamuoyunu yanıltmakta, oyalamaktadır.

Bunun yanısıra saldırının her adımı ilk günden itibaren resmi tebliğ ve beyannameler aracılığıyla Anadolu halkına duyurulmuş, yapılan açıklama ve yorumlarla merak ve endişe içinde olan halkın heyecanı yatıştırılmaya çalışılmıştır. 26 Ağustos'a kadar yayınlanan haberler daha çok, çeşitli mıntıklarda "keşif çatışması" olduğu biçimindedir. Özellikle de, Kocaeli, Sarayköy, Aydın mıntıklarında ve Afyon cephesindeki çatışmalar halka sürekli duyurulmaktadır.⁶¹

27 Ağustos tarihli Hakimiyet-i Milliye gazetesi "Dün sabahtan itibaren bütün cephelerde kahraman ordumuz canı düşmanla çarpışmağa başladı" başlığını kullanarak, büyük saldırıyı duyurmuştur. Birkaç gündenberi, özellikle Sarayköy mıntıkasında faaliyetlerin başladığına işaret etmektedir. 26 Ağustos'ta, saat 14.00'e doğru Büyük Millet Meclisi'ne tebliğ edilen harp haberine göre; hareketımız sabahleyin bütün cephelere yayılmış, elde süngü düşmanla çarpışmağa başlanmıştır. Gazete halka, "büyük bir sükûnet, neticeye ve resmi tebliğlerimize intizar etmeyi tavsiye" etmektedir.⁶² Aynı gün Türkiye Büyük Millet Meclisi İcra Vekilleri Heyet-i Reisi Rauf imzasıyla, 26 Ağustos tarihli "Hükümetimizin Halk ve Memurlarımıza Beynamesi" yayınlanmıştır.⁶³ Kahraman ordularımız vatanın namus ve istiklalini kurtarmak görevini yerine getirmek için düşmanla çarpışmaya başlamışlardır. Milli savaşın başlangıcından beri kesin zaferin kazanılması için maddi ve manevi bütün kuvvetlerini gönderen fedakar milletimiz için mukadder olan mesut günler inşallah artık yaklaşmaktadır. Bütün memurlarımız ve halkımız ordularımıza madden ve manen yardıma devam ederek milli mücadeleden emin olmalıdırlar.

61 **Hakimiyet-i Milliye**, "20,22,23,24,27 Ağustos 1922). Bu tebliğler, bu tarihlerde ikinci sayfa haberidir.

62 **Hakimiyet-i Milliye**, (27.8.1922).

63 **Hakimiyet-i Milliye**, (27.8.1922).

28 Ağustos'ta coşkulu haberler verilmeye başlanılır. Açıksöz gazetesi "Bu günkü müjde: Kahraman ordumuzun Afyonkarahisar merkezini süngü hücumları ile zapt ve teshir etmesi haberi sabahleyin erkenden duyulması üzerine hemen her taraf donatılmıştır."⁶⁴ başlığını kullanır. Hakimiyet-i Milliye de benzer bir başlıkla başarıyı duyurmuş; dünkü resmi tebliğ gelmemekle beraber, bütün cepheelerde faaliyetin sürdüğünü, en çok hareketin de Seyitgazi ve Afyonkarahisar'da olduğunu belirtmiştir. Seyitgazi ve Afyonkarahisar düşman tarafından bir senedenberi, özellikle Sakarya hezimetinden sonra olağanüstü bir biçimde tahkim edilmiş, tel örgüler ve birçok sıra siper hatları vücuda getirilmiştir. Ancak, yapılan hareket başarılıdır. Düşmanın bütün çabaları boşa çıkarılmıştır. "Şiddetli muharebenin üçüncü günü olan bugünü, tam bir emniyet ve ümitle geçirebiliriz" denmektedir. Kahraman ordumuz, düşmanın karşı saldırılarını süngü hücumlarıyla geri çevirmiş, Afyonkarahisar'ı zaptederek birçok esir ve ganimet ele geçirmiştir.⁶⁵

29 Ağustos sayısında, Başkomutan Mustafa Kemal Paşa'nın 28 Ağustos'ta verdiği müjdelerden söz ederek, O'nun Büyük Millet Meclisine, Büyük Millet Meclisi'nin de Başkomutana çektiği başarı telgrafları yayınlanmıştır. Afyonkarahisar'da elde edilen zaferin müjdesi coşkuyla karşılanmış, 26-27 Ağustos saldırımızın önemi uzun uzun anlatılmıştır. Öyleki, düşman cephesinin önemli bir kısmı parçalanmış, düşmanın en önemli menzil hattı olan İzmir demiryolları, birliklerimizin etki ve ateşi altına girmiştir. Afyonkarahisar, Anadolu demiryolları şebekesi üzerinde önemli bir nokta olmaktan başka, askeri ve siyasi hedefimiz olan İzmir demiryolları üzerinde bulunduğu için bir hareket noktası ve düşman ordusunun mühimmat depolarının ordumuzun eline geçmesi için gelecekteki hareket üzerine, ordumuz lehinde özel öneme sahiptir.⁶⁶

64 Açıksöz, (28.8.1922).

65 Hakimiyet-i Milliye, "Bütün Cepheelerde ve Bilhassa Afyonkarahisar Mıntıkasında Muharabat Muvaffakiyetle Devam Ediyor" (28.9.1922). Saldırı haberine düşülen notta, haberlerin gelir gelmez duyurulacağı, sonucu beklemenin daha doğru olduğu, hareketin henüz gelişme safhasında olduğu belirtilmiştir.

66 Hakimiyet-i Milliye, "Başkumandanımızdan Meclise", "Meclis'ten Başkumandanlığa", "26-27 Ağustos Harekat-ı Taarruziyemizin Muvaffakiyatımızdaki Ehemmiyet-i Mahsusa", (29.8.1922).

Afyonkarahisar Zaferi, Yunan ordusuyla birlikte, Yunan gururuna müthiş bir darbe olmuştur.⁶⁷ "Afyon Zaferi" ile ordumuz düşmandan 25 top ve pek çok makineli tüfek ve cephane almıştır.⁶⁸ Resmi tebliğlerde, ordumuzun saldırıya başarıyla devam ettiği, düşmanın takip edildiği belirtilmektedir.⁶⁹

30 Ağustos tarihli Hakimiyet-i Milliye, "28 Ağustos Vakanına Nazaran Mütalaat ve Tahminlerimiz" başlığı altında savaş durumunun değerlendirmesini yapmakta, "Vatan Geliyor" başlığı ile "Nihayet bela çözüldü. Bela artık kahroluyor. Sevinecek demler bu demlerdir..." sözleriyle kesin zafer müjdesi verilmeye başlanıyordu. Yayınlanan 27-28 Ağustos tarihli Yunan resmi tebliğleri taarruzu doğrulamakla birlikte, "Afyon'un tahliyesini emrettik"⁷⁰ gibi, hezimetlerini gizleyici sözcükler kullanmaktadırlar. Açıksöz gazetesi, "Ordumuz Dumlupınar-Altuntaş Civarında" başlığı ile, ordumuzun Dumlupınar'daki başarılarını anlatmakta, "mühimmat dolu iki tren, yedi teyyare, bir otomobil, bir deve katarının" ele geçirildiğini⁷¹ duyurmaktadır.

31 Ağustos tarihli haberlere göre; "Sol cenahımızda Uşak istikametinde ilerleyen kıtaatımız Dumlupınar'ın doğu ve kuzeyine ricat etmek isteyen düşmanı muharebeye mecbur ederek müthiş bir darbe vurmuştur. Elde edilen top ve ganaim fevkalade mühimdir"⁷² Dumlupınar'da yapılan savaşta yüzü aşkın otomobil ile birçok harp malzemesi ele geçirilmiştir.⁷³ Yunan basınının taarruzumuzu, "Dehşetli Hücumlar, Ağır Hücumlar, Çekiliyoruz, Takip Olunuyoruz" başlıkları ile verdiği de yazılmaktadır.⁷⁴

1 Eylül tarihli haberlerde daha çok, 30 Ağustos zaferinden söz edilmiştir. Yunan ordusunun önemli kuvvetleri, yediği ilk ve önemli darbenin etkisinden kurtulmak için mevzilerini terketmek

67 **Hakimiyet-i Milliye**, "Yıkılan Gurur", (29.8.1922).

68 **Hakimiyet-i Milliye**, "Ordumuz Taarruza Muvaffakiyetle Devam Etmektedir", (29.8.1922).

69 **Hakimiyet-i Milliye**, "Resmi Tebliğ", (29.8.1922).

70 **Hakimiyet-i Milliye**, (30.8.1922).

71 **Açıksöz**, (30.8.1922).

72 **Hakimiyet-i Milliye**, (31.8.1922).

73 **Açıksöz**, (31.8.1922); **Hakimiyet-i Milliye**, (31.8.1922).

74 **Hakimiyet-i Milliye**, "Onlar Ne Diyor?", (31.8.1922).

zorunda kalmış, kuvvetlerimizce Murat dağlarına atılmıştır. Süvarilerimizin kılıncıları altında, bu çetin yolda emekleyerek kendisini Uşak-Gediz yoluna atmaya çalışmaktadır.⁷⁵ Cepheden gelen Aydın milletvekili Esat Bey'in 31 Ağustos'ta verdiği bilgilere göre, "Düşmanın beş günlük muharrebelerde bel kemığı kırılmıştır. Doğrulamak imkanı yoktur... vatanda tek bir Yunan neferi kalmayacaktır."⁷⁶ Yayınlanan 31 Ağustos tarihli resmi tebliğe göre de, "Ordumuz her tarafta hareketi takibiyesine devam ediyor, ileri kıtaatımız Kütahya, Gediz, Banaz havalesine varmıştır. Yeniden külli miktarda sahra ve cebel topları ve müteahhid binek otomobilleri ve kamyonlar, telsiz istasyonu ve her nevi malzeme-i harbiye iğtinam olunmuş ve birçok esir alınmıştır. Üsera meyânında müteaddid ümera ve zabitan vardır."⁷⁷ Buna benzer haberlere saldırının sonuna değin rastlanmaktadır.

1 Eylül'de Gazi Başkomutan Mustafa Kemal Paşa, Türkiye Büyük Millet Meclisi Ordularına hitaben yayınladığı beyanname; "Afyonkarahisar, Dumlupınar Büyük Meydan Muharebesinde zalim ve mağrur bir ordunun anasır-ı asliyesini inanılmayacak kadar az bir zamanda imha eden büyük ve necip milletimizin fedakarlıklarına layık olduğunuzu ispat ediyorsunuz. Sahibimiz olan büyük Türk milleti istikbalinden emin olmaya haklıdır" der. Arkadaşlarının Anadolu'da daha başka meydan muharebeleri verileceğini dikkate alarak ilerlemesini ve herkesin aklını ve gücünü iyi kullanmasını dilemekte, "Ordular! İlk hedefiniz Akdenizdir; İleri!" emrini vermektedir.⁷⁸ Aynı gün "Büyük Asil Türk Milleti"ne yayınladığı beyanname ile; beş gün beş gece devam eden meydan muharebesi sonunda düşmanın ana kuvvetlerinin ortadan kaldırıldığını, ordumuzun en küçük neferinden en büyük kumandanına kadar görev uğrunda şehid olmayı göze aldığını duyurur. Artık, "milletimizin istikbali emindir" Adı geçen beyannameleri 2 Eylül'de yayınlayan Anadolu basını, gelişmeleri ayrıntıları ile anlatırken, coşkun bir dil kullanmaktadır. Örneğin,

75 **Hakimiyet-i Milliye**, "Dün En Son Malumat", (1.9.1922).

76 **Hakimiyet-i Milliye**, "Cebheden Tebşirler", (1.9.1922).

77 **Hakimiyet-i Milliye**, "Son Dakika", (1.9.1922).

78 **Hakimiyet-i Milliye**, (2.9.1922); Konu hakkında ayrıca bkz. (3.9.1922) "Başkumandan Paşa Hazretlerinin Beyannameleri"; **Açıksöz**, (3.9.1922); **Peyam-ı Sabah**, Mustafa Kemal Paşa'nın Orduya Tamimi, Millete beyannamesi", (4,6 Eylül 1922).

Açıksöz gazetesi, "Düşmanın yuvarlanması" başlığı altında, "Bir hafta geçmeden düşman yuvarlandı, ordumuz düşmanı dağlara atıyor... Bu günkü harp sanatına göre bu bir hareket değil adeta bir mucizedir. Düşman ki, bir senedir elinde bulundurduğu hatları kat kat siperlerle tahkim etmiştir." demektedir, Anadolu resmi tebliğini yayınlayarak, bir taraftan hareketin gelişimi hakkında bilgi verirken, diğer taraftan çekilen düşman ordusunun halka yaptığı mezalim, ekonomiye verdiği zarar ve çıkardığı yangınlardan söz etmektedir.⁷⁹ Hakimiyet-i Milliye, "Ordumuzun vasıl olduğu parlak neticeler" başlığı altında; kurtarılan yerlerimizden, alınan ganimetlerden söz etmekte, düşmana dehşet saçan ordumuzun düşman karargahına kadar girdiğini belirtip, gerek kaçan, gerekse geri çekilen düşmana aman verilmeyerek takip edildiğini bildirmektedir.⁸⁰ Artık, Anadolu'nun dört bir yanında coşkulu gösteriler yapılmakta, Ankara'ya tebrik telgrafları yağmaktadır.⁸¹ Harbiye Vekaleti, Yunan ordusunun kadın ve çocuklar da dahil olmak üzere köyler halkına yaptığı mezalimi, çıkardığı yangınları protesto etmiştir.⁸²

3 Eylül tarihli haberler, zaferin meyvelerinin toplandığını göstermekte, Eskişehir ve Uşak'ın kurtarılması her yönüyle anlatılmaya çalışılmaktadır. "Münhezim düşman ordusu ricate, ordumuz takidbe devam" etmektedir. Ordumuz bir hafta içinde, ikiyüz kilometrelik bir cephe üzerinde ikiyüz kilometreden fazla yer derinlikte ilerlemiştir. Zafer, her gün daha da genişleyecektir. Düşman yeni hezimetlerle perişanlığa düşmekte devam etmektedir. "...yeni darbeler yiyecektir"⁸³ 31 Ağustos tarihli, Paris kaynaklı habere göre, " Afyonkarahisar'da vuku bulan taarruza Fransız subaylarının da katıldığı hakkında Yunan basınında çıkan yayın üzerine Fransa'nın Atina sefiri Yunan hükümetini protesto etmiş, Yunan Hariciye Nazırı bu haberi kesin surette tekzibe mecbur olmuştur." Atina kaynaklı haberde, halkın Yunan Harbiye Nezareti

79 Açıksöz, (2.9.1922).

80 Hakimiyet-i Milliye, (2.9.1922); ayrıca bkz. "Vaziyet-i Harbiye".

81 Hakimiyet-i Milliye, "Şkrimizde Tezahürat", "Ankara'nın Zafer Şenliği", "Dün Meclis Önünde", (3.9.1922).

82 Hakimiyet-i Milliye, "Hükümetimizin Devletlere Gönderdiği Nota", s.2, (2.9.1922).

83 Hakimiyet-i Milliye, "Eskişehir ve Uşak Zalim Düşman Elinden Tahlis Edildi", "Sevgili Eskişehir ve Uşak'ın Halası", "Vaziyet-i Harbiye", (3.9.1922).

etrafında toplanarak cepheden haber bekledikleri ve bütün geceyi orada geçirdikleri bildirilmektedir. Yunan halkında, heyecan ve sabırsızlığa rağmen Türk saldırısının sonuç vermeyeceği ümidi vardır.⁸⁴

4 Eylül'de, cephe haberlerinin kısalığına rağmen, gelişmelerden uzun uzun söz edilmekte, düşman ordusunun geri çekilmeğe, ordumuzun da takibe devam ettiği haberleri verilmektedir. En önemli haber, uçaklarımız tarafından düşman firar bölgelerine atılan, halkımız ve Yunan kumandan ve akserlerine hitaben Rumca ve Türkçe hazırlanmış beyannâmedir. Aktarmak istiyoruz:⁸⁵

"Rumca Beyanname: Yunan kumandanları, Yunan zabitleri, Yunan askerleri! Mağlub ve münhezim Yunan fırkaları topunu, tüfengini bırakarak kaçıyor. Yorgunluktan bitab kalan Yunan askerleri her yerde teslim oluyor. Her tarafınız sarılmıştır, kaçamayacaksınız. Teslim olanlar açlık, sefalet ve mahrumiyet ile sürünerek ölmekten kurtulur. Bazı Yunan askerlerinin geçtikleri yerlerde islam ahaliye zulüm ve işkence yaptığını ve şimendiferleri tahrib ettiğini görüyoruz. Gerek kumandan ve zabitlerin ve gerek münferiden her türlü zulüm ve yangından şahsen mesulsünüz.

Halka: Ey ahali korkmayınız! Sizi kurtarmak için çırpınan ordumuz muzafferdir. Köy yakmağa, yol tahrib etmeğe teşebbüs eden düşmana hücum ediniz! Herkes bilsin ki Türk Ordusu yetişir!

Türkçe Beyanname: Sevgili Türkiyeliler, sevgili kardeşlerimiz! Türk ordusu Yunan ordusunu perişan etti. Yunanlılar her tarafta topunu tüfengini bırakıp inhizam ve dehşet içinde kaçıyor. Etrafı sarılanlar her yerde teslim oluyor. Yunan askerleri geçtikleri yerlerde müslüman ahaliye eziyet ediyor. Köyleri, harmanları yakıyor. Kadınlara, çocuklara işkence ve hakaret ediyor. Ey ahali sakın korkmayınız! Sizi kurtarmak için üç senedir dağlarda çarpışan ordumuza cenabı hak büyük bir zafer verdi. Yunan cellatları kovalanıyor. Kadınlarınızı, çocuklarınızı düşman kaçarken dağlara ve emin yerlere saklayınız. Eğer düşman

84 Hakimiyet-i Milliye, "Atina Endişe İçinde", (3.9.1922).

85 Hakimiyet-i Milliye, "Zalim Kumandan ve Asker....", (4.9.1922); Ayrıca Bkz. "Son Dakika", s.2 (4.9.1922).

bir köy yakmağa, bir yol tahrib etmeğe teşebbüs ederse hemen ona hücum ediniz. Kaçan düşmanın yanında kalan her köy emniyetle bilsin ki Türk ordusu 24 saat geçmeden yetişiyor. Bir de hangi Yunan kıtası veya kumandanı mezalim yaparsa onun numarasını ve kumandanının ismini öğreniniz."

Bu beyanname ile artık Yunan ordusunun hiç bir direnme gücünün kalmadığı açıkca belirtilmekte, Yunan birlikleri suç işlememeye ve teslim olmaya, halk da bu tür davranışlara karşı uyanık olmaya ve direnmeye çağrılmaktadır. Yunan ordusu ile onu takip eden Türk ordusu arasındaki uzaklığın da en çok bir günlük yol olduğu anlaşılmaktadır. Hakimiyet-i Milliye aynı gün, Türk zaferlerinin etkisi ile sersemlemiş olan Yunan hükümetinin, İngiliz hükümetine başvurarak müttefik devletlerin süratle müdahalesini rica ettiğini belirterek, "Aldanmayacağız" başlığını⁸⁶ kullanır. Yine alınan bilgiye göre, Yunanistan içinde bir buhran başlamak üzeredir. Hükümetleri şimdiye kadar gerçeği saklamaya çalışmış. Halkını boşaltma gibi bahanelerle, saçma sapan yalanlarla oyalamış, heyecanını yatıştırmıştır. Fakat uğradıkları felaket ani ve büyüktür. Senelerce uğraşarak işgalini başardıkları yerleri dört günde kaybettiler. Senelerce uğraşarak oluşturdukları ordu tarumar edildi. Malzemesinin büyük kısmı telef olan, birlikleri arasındaki irtibatı kaybolan, kumandanları esir olunan, askerleri derelerde ve tepelerde kendi canlarını kurtarmayı düşünen bir ordunun yeniden toparlanıp düzenlenmesi imkanı yoktur. "Anadolu, Yunanistan için bir mezar oldu. Yunanistan burada yalnız Girit'li serserinin hulyalarını değil bütün mevcudiyetini de gaib etmek üzeredir..." Dört ay önce görüşmeyi kabul etmiştik. Ancak, inat ve gururla tahliyeyi reddedip, kendi şartlarının kayıtsız şartsız kabulünü

86 **Hakimiyet-i Milliye**, "Aldanmayacağız", (4.9.1922).; Saldırıda bulunduğumuz sırada, Bakanlar Kurulu adına Rauf Bey; İstanbul'dan ateşkes antlaşması ile ilgili bir yazı geldiğini, 4 Eylül'de, Mustafa Kemal Paşa'ya bildirmiştir. Paşa, 5 Eylül'de Bakanlar kuruluna yazdığı yazıda; düşmanın kesin yenildiğini, yeniden önemli bir direnme göstermesinin düşünülmeceğini belirterek, ateşkes antlaşması ancak Trakya için sözkonusu olabilir demiştir. Bunun içinde Eylül'ün onuna değin Yunan hükümetinin resmi başvurusu halinde ileri sürülecek koşulları bildirmiş, Eylül'ün onundan sonra yanıtın başka türlü olabileceğini belirtmiştir: O zaman durum ayrıca Mustafa Kemal Paşa'ya bildirilecektir. Atatürk, a.g.e., s. 494-495. Bu yazıda Mustafa Kemal Paşa'nın hesaplarının 10 Eylül olduğunu açıkça görüyoruz.

istediler. Biz şimdi beş gün içinde, boşaltılmasını o zaman teklif ettiğimiz yerleri fazlası ile düşmandan kurtardık ve önemli bir ek olarak da, o inat ve gururun dayanağı olan Yunan ordusunun tarumar ettik. Yeni şartlar ise esas itibarıyla Başkumandan tarafından orduya yazılan beyannamede belirtilmiştir. Bu da, "Akdeniz sevhiline kadar düşman kuvvetlerinin bila şart ve kayd teslimi ve buralarının yine bilakayd ve şart tahliyesidir! Bir kere bu yapılsın, bir kere yine düşmanlarımızın yeni vakit kazanarak bize karşı dolap çevirmeyeceklerine emin olalım. Bir kere biz İzmir'e, Bursa'ya, Edremit'e ve Çamlıca sırtlarına yerleşelim, sonra görüşürüz!. Ayrıca, "Yunanlılar Yalvarmağa Başladılar", "Donanmalarını [İzmir] Gönderiyorlar", "Yunanlılarda Telaş" başlıklı haberler yorumlarla verilmektedir. Dış kaynaklı haberlerin çokluğu da dikkati çekmektedir.⁸⁷

5 Eylül'de "Harekat-ı taarruziyemizin ikinci safhası inkişaf ediyor" başlığını kullanan Hakimiyet-i Milliye, gelecek günlerde cepheden pek sık ve bol haber gelmeyeceği tahminini yaparak, sütunları boş bırakmamak için genel harekate ilişkin varsayımlarda bulunmakta, gelişmeleri kısa yorumlarla aktarmaktadır.⁸⁸ Cepheden gelen haberlerin azalmasına karşın, Yunan ve Avrupa kaynaklı haberler çoğalmış, yorumlarla okuyucuya aktarılmıştır. Örneğin; "Yunanlıların safsatası", Yunanlılar cepheyi boşalttık diyorlar", "Bursa-Alaşehir hattında tutunacaklarmış"⁸⁹ gibi. Açıksöz gazetesinin yayınları da farklı değildir. Temel konusu, "Büyük zaferi nasıl kazandı" çerçevesi içinde; düşmanın nasıl çevrildiği, Eskişehir ve Kütahya'da alınan ganimet ve esirlerle ilgili haberlerdir.⁹⁰

6 Eylül tarihli haberler, Anadolu halkının gözlerini artan biçimde dışa çevirdiğini göstermektedir. Artık, Anadolu direnişinin siyasi etkileri görünmeye başlamıştır. Kahraman ordumuz, "tahliye süngüsü sayesinde durumu bir emrivaki haline" sokmuş iken,

87 **Hakimiyet-i Milliye**, Bkz. "Gülünç Bir Protesto", "Londra Menabii ve Yunan Ricaatı", "Patris'in aldığı Haberler", (4.9.1922).

88 **Hakimiyet-i Milliye**, "Harekat-ı Harbiye", "İnönü'de Düşmana Bir Darbe Daha", "Vasi Bir İhanet Planının Yıkılması" (5.9.1922).

89 **Hakimiyet-i Milliye**, (5.9.1922).

90 **Açıksöz**, (5.9.1922).

İngiltere'nin boşaltmaya razı olması ve ateşkes istemini dile getirmesi eleştirilmekte; bu arzuyu da uygularız denerek, "Yunanlıları bir kaç gün içinde denize dökerek, mütarekenin kendi kendine hasıl olmasını temin ederiz..." düşüncesi ileri sürülmektedir.⁹¹

Türkiye Havas Reuter Ajansı, Yunan ordusunun ikiye ayrıldığını, 150 top bırakan ve 150 km. geri çekilen Yunan güney ordusunun harab olduğunu bildirmektedir. Fransız gazeteleri saldırının zorunlu ve tam zamanında başladığını yazmaktadırlar. Daily Telegraph, Yunanistan'ın tam bir hezimetle uğradığını itiraf etmekle beraber, Türkiye ve İstanbul için bir çözüm yolu bulunmamasının tehlikeli olacağına işaret etmektedir. Tüm bunlara karşın Yunan gazeteleri ılımlı bir dil kullanmaya özen gösteriyorlardı.⁹² 3 Eylül çıkışlı habere göre, "İngiliz tabiiyesi de İzmir'den gidiyor"du.⁹³ Atina telsizinin dün bildirildiğine göre, Bursa ve diğer yerlerden çekilenler kısmen Pire ve İzmir'e ulaşmışlardı. Mersin'den gelen haberler, "Türkler Geliyor" endişesi içinde İzmir'de telaşın başladığı, asayişin bozulduğu yönündedir. İzmir'de, Yunan subayları vapurlara tırmanmaktadır. 5 Eylül İstanbul kaynaklı habere göre de; Yunanistan'ın isteği üzerine ikişer İngiliz, Fransız ve Amerikan zırhlıları İzmir'e hareket etmiştir. Firari askerler şehre geri dönmektedir. Rumlar akın akın İzmir'den göç etmektedir. Tevdiatını almak isteyen halkın bankalar önündeki hali mahşer gibidir. Ticari işlemler durmuştur. Binlerce kişi vapurlarla adalara taşınmaktadır. Tekfur dağından Anadolu'ya gönderilmek istenen bir Yunan birliği isyan etmiş, subaylarla erler birbirlerine karşı silah kullanmıştır.⁹⁴ Bu gelişmeler karşısında, "Yunanistan Anadolu'daki ekalliyetlerin himayesi için kendisine verilen mandadan feragat ettiğini İngiltere ile diğer müttefiklere bildirmeğe Londra'daki sefirini memur etmiştir."⁹⁵

91 **Hakimiyet-i Milliye**, "Yunan Vaziyeti", (6.9.1922).

92 **Hakimiyet-i Milliye**, "Yunanlılar ve Avrupa Gazeteleri", (6.9.1922).

93 **Hakimiyet-i Milliye**, "İngiliz Tabiiyesi de İzmir'den Gidiyor", (6.9.1922).

94 **Hakimiyet-i Milliye**, "Bursa'nın Tahliyesi", "İzmir'den Kaçmağa Çalışıyorlar", "İzmir Rumlarında Heyecan", (6.9.1922).

95 **Hakimiyet-i Milliye**, "Yunanistan Mandadan Feragat Etmiş", (6.9.1922)..

7 Eylül tarihli haberler, "son düşman neferinin Anadolu"dan çıkacağı günü bekliyoruz" sözleri ile özetlenebilir. Kral ve yakınları aleyhine İzmir'de gösteriler yapılmakta, Rum ve Ermeniler akın akın adalara ve Yunanistan'a kaçmaktadır. Bankalar paralarını nakletmişlerdir. Yunan subayları, şehirdeki karışıklıkların önüne geçemedikleri için müttefik devletler konsolosluklarına başvurarak, sorumluluğu yerine getirmekten aciz bulduklarını bildirmişlerdir. Bunlara karşın, Yunan ordusunun mağlubiyet ve geri çekilmesini kabul eden Yunan hükümeti, gülcünç tebliğler yayınlamaya devam etmekte, bu geri çekilmenin Türk ordusunun baskısı olmaksızın devam ettiğinde ısrar etmektedir. Yunan hükümeti bütün ticaret vapurlarına el koymuş, ikinci Yunan filosu da İzmir'e gitmiştir. Bu haberlerle birlikte basında Yunan mezalimi ve kundakçılığı konuları da uzun uzun anlatılmaktadır.⁹⁶

8 Eylül tarihli haberler, İzmir ve Bursa ile ilgilidir. Tebrikler yayınlanmakta, kurtarılmış bölgelerimizde "hükümet-i mülkiye"nin tesis edildiğinden söz edilmektedir. Elbirliğiyle yaralar sarılmaya başlanmıştır.⁹⁷ Örnek olarak, Başkomutan Gazi Mustafa Kemal Paşa, Hindistan'dan gelen paranın yüzbin lirasını düşman mezalimine maruz köylerimize tahsis etmiştir.⁹⁸

9 Eylül'de, birkaç gündenberi çok kısa gelen, ya da hiç verilmeyen resmi tebliğler yayınlanmış, genel durum açıklık kazanmıştır.⁹⁹ Atina'dan gelen haberlere göre, Yunan başkumandanlık karargahı Midilli'de kurulmuştur. Esir kumandanlardan söz eden Akşam gazetesi, "Bunlar esir düşmanlar değil, suçüstü yakalanmış katillerdir" deyimini kullanmaktadır.¹⁰⁰ Tan gazetesi, yenilen Yunan Başkumandanlığının ateşkes yapılması için doğrudan doğruya Türk Orduları Başkomutanlığına başvurması gerektiğini belirtirken;¹⁰¹ Times, İstanbul'daki müttefik

96 **Hakimiyet-i Milliye**, "İzmir'de Telaş Gittikçe Artıyor", "Yunan Kasablığı", "Eskişehir'de Yunan Kundakçılığı ve Dehşeti", "Yunan Filosu ve Vapurları.

97 **Hakimiyet-i Milliye**, "Bursa'ya Doğru", "İzmir Ne Halde", "Anadolu'yu Tahliye", "İzmir'e Gelenler", (7-8 Ağustos 1922).

98 **Hakimiyet-i Milliye**, "Felaketzade Köylerimize Yüzbin Lira", (8.9.1922).

99 **Hakimiyet-i Milliye**, "Son Dakika", s.2, (9.9.1922).

100 **Hakimiyet-i Milliye**, "Ceneral Trikopolis'un Esareti", (9.9.1922).

101 **Hakimiyet-i Milliye**, "Tan Gazetesinin Mütaalaları", (8.9.1922).

konsolosluklar arasındaki çatışmaya, ekalliyetlerin himayesi amacıyla son verilmesini tavsiye etmektedir.¹⁰²

İzmir'den gelen habere göre, İzmir Müttelik General Konsolosları İzmir'i teslim için en yakın düzenli Türk kuvveti kumandanıyla derhal görüşmeyi arzu etmektedirler.¹⁰³ Bu teklifi kabul eden Mustafa Kemal Paşa, mütteliklerin temsilcilerini İzmir-Kasaba yoluyla Kasaba'ya göndermelerini, bir yanlışlığa yol açmamak üzere de otomobillerinde beyaz bayrak bulundurmalarını istemiştir.¹⁰⁴

Sonuç'ta, Mürsel Paşa kumandasındaki süvari kolordumuzun 9 Eylül günü saat 10.30'da İzmir'e girdiği haberi verilmektedir.¹⁰⁵ Habere göre, "Ordumuz iki günden beri deniz havası alıyor"du.¹⁰⁶ Atina'dan son 24 saat içinde ne İstanbul'a, ne de Avrupa'ya hiçbir haber gelmemiştir.¹⁰⁷ İzmir'den resmi Yunanlılık kovulmuş, şehirdeki hükümsüzlük yüzünden çıkacak karışıklıklara engel olmak üzere 8 Eylül'de mütteliklerce, şehire bahriye askerleri çıkarılmış, limandaki Fransız ve İngiliz gemileri tabaalarını şehirden çekmiştir. Durumu hala anlayamayan bazı Rum gazeteleri, Venizelos'un İzmir'e gelip direniş örgütü kurduğundan söz etmektedir. Halbuki, İstanbul'daki Rumlar milliyetlerini gizleme gereğini hissetmişler, Rumca yerine, İngilizce ve Fransızca konuşmaya başlamışlardır. Vapurlarda, tramvaylarda Rumca gazeteler görünmez olmuştur. Rumlar, Türkçe gazetelere birbirlerini iteleyerek hücum etmektedirler. Bütün İstanbullular bu manzara ile alay ediyorlar"dı.¹⁰⁸

Bu tarihten sonraki haberler daha büyük coşkular taşır. Örneğin; "Bu günkü zafer yalnız bir "İzmir Zaferi" değil, milletimizin üç asırdan beri muhtaç bulunduğu bir "eser-i muazzam"dır", "Dünkü tezahürat tarihe geçmemiş bir vakaadır".¹⁰⁹

102 **Hakimiyet-i Milliye**, "Yunan Zaiyatı", (9.9.1922).

103 **Hakimiyet-i Milliye**, "Müttelikler İzmir'i Teslim Etmek İstemiyorlar", (9.9.1922).

104 **Hakimiyet-i Milliye**, "Başkumandanımız Cevap Veriyor", (10.9.1922).

105 **Hakimiyet-i Milliye**, "Süvarilerimiz...", (10.9.1922).

106 **Hakimiyet-i Milliye**, "Üç Sene Dört ay Sonra", (10.9.1922).

107 **Hakimiyet-i Milliye**, "Atina'nın Bütün Dünya İle...", (10.9.1922).

108 **Hakimiyet-i Milliye**, "İzmir'den Resmi Yunanlılık Defoldu", (10.9.1922).

109 **Hakimiyet-i Milliye**, (11.9.1922).

"Dün şimal cephemizde en büyük zaferi istihsal eyledik, Yunanlılar için ancak Marmara dalgaları arasında yer vardır!", "Yunanistan [askerlerini] terhis ediyor"¹¹⁰ "Trakya'dan kuvvetlerini geri çekiyorlar"¹¹¹ Yunanistan'ın hezimetinden söz eden İtalyan basını, "tarihi askeriyede bir ordunun bu kadar çabuk mağlup ve esir edildiğinin nadir bulunduğunu temin etmektedir."¹¹² Kısaca, "Vaziyet-i sulh kuvvetle hal edilmiştir."¹¹³

Büyük saldırının her yönüyle dışarıdan saklanması ve dolayısıyla Anadolu'dan hiçbir haber alınmaması, İstanbul'da merakla karşılanmış, birbiri ile çelişkili yorumlar yapılmaya başlanmıştır. Kocaeli cephesinde ve Menderes vadisinde bir askeri hareketin başladığı, ancak bunun devam edip etmediğinin bilinmediği yazılmaktadır. İstanbul için, "... taarruzun ciddi ve umumi mi, yoksa mevzi mi olduğuna dair hüküm vermek gayrimümkündür". Anadolu resmi tebliği gelmediği gibi, İzmit'le de Anadolu'nun meşgul olduğu beyanı ile telgraf haberleşmesi yapılamamıştır. Tren de gelmemiş, buna köprü'nün bozukluğu gerekçe olarak gösterilmiştir. Bu haberi genel saldırının başladığına delil sayanlar da vardır. İzmit trenleri artık Hereke'ye kadar gidip geleceklerdir. 26 Ağustos tarih ve Yunan kaynaklı haberlere göre, Türklerin Menderes boyunca yaptığı ve Yunan kuvvetlerince püskürtülen taarruzu, Venedik Konferansının toplanmak üzere bulunması nedeniyle, daha çok bir gösteri mahiyetindedir.¹¹⁴ 26-27 Ağustos tarihli Yunan resmi tebliğleriyle, milli kuvvetlerin Afyonkarahisar cephesindeki taarruzu 29 Ağustos'ta duyulmuş, Türklerin kısmen Yunan sınırına girmeyi başardıkları bildirilmiştir. 25 Ağustos'tan sonraki Anadolu resmi tebliğleri basının eline henüz geçmemiştir. Söylentilere göre, Ankara hükümeti dışarıya haber sızmasına kesinlikle izin vermemektedir. Anadolu limanlarında bulunan yabancı vapurlar da oradan uzaklaşma emri almışlardır. İzmit ve civar sahile gidip gelen motor ve kayıklardan hiçbiri dört

110 **Hakimiyet-i Milliye**, (12.9.1922).

111 **Hakimiyet-i Milliye**, (13.9.1922).

112 **Hakimiyet-i Milliye**, (14.9.1922).

113 **Hakimiyet-i Milliye**, (18.9.1922).

114 Bkz. **Peyam-ı Sabah**, "Anadolu Tebliğleri", (20.8.1922); "Menderes Mıntıkasında", "Anadolu Tebliği" (25.8.1922); "Kocaeli Cephesinde Taarruz Var", (27.8.1922); "Taarruz Hakkında Ycni Bir Haber Yok", (30.8.1922).

gündenberi İstanbul'a gelmemiştir. Anadolu'nun ketumluğu ve aldığı önlemler, orada olağanüstü bir hareketin hüküm sürdüğüne delil olmaktadır.¹¹⁵

Kesin zaferin kazanıldığı 30 Ağustos tarihinde de, Anadolu'dan haber gelmemiştir. İstanbullular, 28 Ağustos tarihli Yunan resmi tebliği ve Avrupa'dan gelen bilgiler doğrultusunda gelişmeleri izleyebilmektedirler. Yunanlıların verdiği bilgiye göre; milli ordunun saldırısı değişik noktalarda devam etmektedir. "Taarruz çok şiddetli, milli ordunun topcusu pek kuvvetli, mühimmat ve cephanesi pek fazladır." Eldeki bilgilere göre savaş, bir meydan savaşı şeklini almaktadır.¹¹⁶ 28 Ağustos Londra kaynaklı haberler de, Kuva-yı Milliye'nin Anadolu'da saldırıya geçtiğini doğrulamakla berabere, hareketin gelecek ay toplanması muhtemel olan konferans üzerinde etki yapmak amacıyla yönelik olduğu düşüncesindedirler.¹¹⁷ İstanbul'a son gelen haberlere göre ise durum çok daha ciddidir. Öyleki bütün Anadolu'da, "hal-i harb ve idare-i örfiye ilan edilmiştir".¹¹⁸

31 Ağustos tarihli gazeteler, 26-27 tarihli Anadolu tebliğlerini yayınlamaya, saldırının ilk gelişmelerini doğru olarak duyurma imkanını bulmuşlardır. Gazetelerde Afyonkarahisar'ın ve yanlış olmakla beraber Eskişehir'in kurtarıldığı haberleri yer almaktadır.¹¹⁹ 30 Ağustos tarihli ve Londra kaynaklı haberlere göre, Yunanistan'ın önemli bir hezimete uğradığına kesin gözüyle bakılmaktadır. Yunanlılar, demiryollarının önemli bir noktası olan Afyonkarahisar'ı boşaltmaya mecbur olmuşlardır. 29 Ağustos Paris kaynaklı haberlerde, Yunan ordusunun geri çekildiği, geriden çevrilmek tehlikesiyle karşı karşıya olmasının muhtemel olduğu belirtilmektedir. Fransızca İstanbul gazetesi, Yunanlıların demiryolu boyunca çekilmelerinin, 60 kilometre olduğunu bildirir.

115 **Peyam-ı Sabah**, "Afyon Cephesinde Harekat-ı Taarruziye", "Bilecik Mıntıkası Taarruzu", "Tebliğ ve Muhabere Yok", (29.8.1922).

116 **Peyam-ı Sabah**, (30.8.1922).

117 **Peyam-ı Sabah**, "Taarruz ve Londra Mahfili", (30.8.1922).

118 **Peyam-ı Sabah**, "Anadolu'da Hal-i Harb", (30.8.1922).

119 **Peyam-ı Sabah**, "Anadolu Tebligat-ı Resmîyesi", "Eskişehir'in İstirdadi Haberi", "Afyonkarahisar Nasıl Zabt ve İstirdadi Edildi?", "Afyon'un Garbında Büyük Bir Muharebe Başladı", (31.8.1922).

Yunanistan, Trakya'dan İzmir'e takviye kuvvetleri çıkarmıştır.¹²⁰ Bu haberler etkisini borsada da göstermiş, Yunan parası drahmi 29 Ağustos'ta 75 kuruş iken, 30 Ağustos'ta 65 kuruşa kadar düşmüştür. Osmanlı parası ise yükselmiştir. Öyleki, bir İngiliz lirası 765 kuruş iken 740 kuruş etrafında dolaşmaya başlamıştır.¹²¹

1 Eylül tarihli haberler yapılan saldırıya ilişkin ise de, gelişmelerin hala tam olarak bilinmediği görülmektedir. Daha önce sözü edilen Yunan karşı saldırısı doğrulanmamıştır.¹²² 30 Ağustos Londra çıkışlı haberlere göre, Ankara kendisine verilecek olan şehirlerden fazlasını isteme niyetindedir. Atina'dan verilen bilgilere göre ise, İzmir'de yapılan toplantı sonrası, Yunan hükümeti savaşın bir an önce bitirmek konusunu araştırmak kararını almıştır.¹²³

2 Eylül'de yayınlanan 31 Ağustos tarihli Yunan resmi tebliği, cephelerde fazla faaliyet olmadığını, Yunan birliklerinin geri çekilme hareketinin Türk ordusunun ciddi bir baskısı olmadan devam ettiğini bildirmektedir.¹²⁴ Buna karşın, Atina'dan 31 Ağustos'ta bildirildiğine göre, Yunan Bahriye Nezareti, filoya İzmir'e gitme emri vermiş, Pire Liman Başkanlığı da yedi tüccar vapuruna el koyma emri almıştır.¹²⁵

3 Eylül tarihli haberlerin tümü askeri hareketimizle ilgilidir. Resmi tebliğlerle beraber, Avrupa basınının haber ve yorumlarına da yer verilmiştir. Paris ve Roma kaynaklı haberlere göre, şark meselesi yeni bir aşamaya girmiştir. Bir Yunan gazetesi de, saldırımızın sanıldığından daha önemli ve geniş olduğunu yazmaktadır.¹²⁶ Fransızca İstanbul gazetesine göre; birçok kişi

120 **Peyam-ı Sabah**, "Büyük Taarruz'un Hariçte Tesirâtı", "Yunan Menbaanın Taarruza Dair Haberleri", "Yunan Kıtaatının Anadolu'ya Sevki", (31.8.1922).

121 **Peyam-ı Sabah**, "Dahili Haberler: Taarruzun Borsamıza Tesirâtı", (31.8.1922); "Taarruzumuzun Evrak-ı Nakdiyemize Tesirleri", (4.9.1922).

122 **Peyam-ı Sabah**, "Taarruz Hakkında Son Haberler", "Mukabil Yunan Taarruzu Teyid Etmedi", "Atina'da Halk Endişe İçinde", (1.9.1922).

123 **Peyam-ı Sabah**, "Milli Taarruz ve İngiliz Matbuatı", "İzmir'de Bir Şura-i Harb Toplandı", (1.9.1922).

124 **Peyam-ı Sabah**, "31 Ağustos Yunan Teblig-i Resmiesidir", (2.9.1922).

Peyam-ı Sabah, "Yunan Filosu İzmir'e Gitmek....", (2.9.1922).

125 **Peyam-ı Sabah**, "Yunan Filosu İzmir'e Gitmek....", (2.9.1922).

126 **Peyam-ı Sabah**, "Şark Meselesi Yeni Bir Safhaya Girdi", "Taarruzumuz Hakkında Bir Yunan Mütalaatı", "Harekat-ı Harbiye Hakkında Son Malumat", (3.9.1922).

"Afyonkarahisar'daki fevkalade mesaiden sonra Türklerin yorgun düşerek tevkif edileceklerini sanıyorlardı. Halbuki hiç de böyle olmamıştı."¹²⁷ Haberler çeşitli, çeşitli olduğu kadar da çelişkilidir. Bir yandan Yunan ordusunun bütün cephelerde geri çekildiği yazılırken,¹²⁸ bir yanda da Yunan ordusunun Anadolu'yu boşaltmayacağı haberleri verilmekte,¹²⁹ diğer tarftan da, Yunan hükümetinin yeni sınıfları artık silah altına çağırılmayacağı¹³⁰ duyurulmaktadır. 1 Eylül tarihli Yunan Matbuat Kalemi haberine göre, Türk saldırısı gevşemiştir. Devam etmekle beraber konferansa etki yapmak amacı ile dir.

3 Eylül Roma kaynaklı haberlere göre saldırı şiddetle devam etmekte, "kanaat-i umumiye Türk kumandanlığının neye mâl olursa olsun bir netice-i kat'iyeye istihsaline çalıştığı merkezindedir."¹³¹ Yunan gazeteleri, "artık Anadolu'da tek bir nefer bile feda etmemeliyiz"¹³² düşüncesini ileri sürmeye başlamışlardır. Yine bildirildiğine göre, İtalya barış için zemin aramaktadır.¹³³

5 Eylül tarihli haberlere göre, Yunanistan Anadolu'dan çekilmeğe karar vermiştir. Türk ilerlemesi karşısında İtilaf devletleri donanmaları İzmir'e çağırılmıştır.¹³⁴ Cepheden gelen haberler Atina'da derin bir heyecan uyandırmaktadır. Bakanların bazıları hükümetin istifa etmesi gerektiği düşüncesindedir.¹³⁵ Daily Mail gazetesi, Afyonkarahisar'ın kurtuluşu sebebiyle yazdığı bir makalede "Yegane çare-i halas Yunanın Anadolu'yu

127 **Peyam-ı Sabah**, "Yunanlılar Uşak'ı Tahliye Ediyor", (3.9.1922).

128 **Peyam-ı Sabah**, "Yunan Ricaatı", "Yunan Ordusu Ricatdadır", (3.9.1922).

129 **Peyam-ı Sabah**, "Anadolu'yu Tahliye Etmeyeceklermiş", (3.9.1922).

130 **Peyam-ı Sabah**, "Yeni Sınıflar Çağırılmayacaklar", (3.9.1922), "Anadolu'yu Boşaltacaklarını Doğruladılar", (5.9.1922).

131 **Peyam-ı Sabah**, "İtalya ve Taarruzumuz", (4.9.1922).

132 **Peyam-ı Sabah**, "Hezimetin Atina'da Aks Tesirleri", (4.9.1922); Yunanistan, İzmir civarındaki askerini son erine kadar cepheye sevk etmiştir. İzmir halkı telaş ve heyecan içindedir. "İzmir'den Gelenler Ne Diyor", (4.9.1922).

133 **Peyam-ı Sabah**, (4.9.1922).

134 **Peyam-ı Sabah**, "Yunanistan Anadolu'dan Çekilmeye Karar Verdi", "İtilaf Filoları İzmir'e Çağrıldı", (5.9.1922).

135 **Peyam-ı Sabah**, "Ordumuzun Zaferi ve Tan", "Vaziyet Atina'da Vahim Telakki Ediliyor", (5.9.1922).

terketmesidir"¹³⁶ demektedir. Gelen diğer dış kaynaklı haberlere göre, 31 Ağustos tarihi itibariyle İzmir göçmenlerle dolmuştur.¹³⁷

6 Eylül tarihli haberlerde, olağanüstü savaş önlemleri nedeniyle dışarıya karşı kapatılan Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti sınırlarının, 4 Eylül sabahından itibaren ulaşım, ticaret, telgraf ve yazışmalara açıldığı bildirilir.¹³⁸

Times gazetesine göre; Türkler Anadolu'da, Yunanlılara karşı askeri harekate başlamak için, Avrupa'nın son derece gergin olduğu bir zamanı seçmiştir. Yunanistan'ın Anadolu'yu boşaltması bir zorunluluktur.¹³⁹ Londra mahfiline göre, Yunan ordusunun maneviyat itibarıyla, milli orduya karşı koyabilmek için toplanması imkansızdır.¹⁴⁰ Peyam-ı Sabah gazetesinin 7 Eylül'de, genelde Yunanistan'la ilgili haberler verdiği görülür. En ilgi çeken, Yunan askerinin silah çatarak isyan etmekte olmasıdır. Yunanistan'ın Trakya'daki 28. alayı İzmir'e sevkedilmek üzere Eskale'ye sevkedildikleri sırada silah çatarak protesto eyleminde bulunmuş, sonuçta Selanik'e nakledilecekleri vaadi ile vapura bindirilmişlerdir.¹⁴¹

8 Eylül günlü gazeteler, Yunan hükümetinin müttefik devletler aracılığıyla ve Anadolu'nun boşaltılması şartıyla ateşkes istediklerini Ankara Hükümetinin temsilcisi Hamid Bey'e tebliği ettiğini duyururlar. Müttefik baştercümanları Hamid Bey'e yeniden kan dökülmesine engel olmak, tahribata meydan vermemek amacıyla hareket ettiklerini söylemişlerdir. Hamit Bey bu isteği Ankara'ya telgrafla bildirmiştir.¹⁴² Aynı gün çıkan 6 Eylül Londra kaynaklı haberlere göre; muzaffer Türk ordusu hareketına

136 **Peyam-ı Sabah**, "Yegane Çare-i Halas", (5.9.1922)..

137 **Peyam-ı Sabah**, (5.9.1922) s.3. Gazinolar, sinemalar hastancıye dönüştürülmüştür.

138 **Peyam-ı Sabah**, "Anadolu ile Muhabere", (6.9.1922); 8 Eylül tarihli sayıda İzmir'ten ilk trenin geldiği yazılır.

139 **Peyam-ı Sabah**, "Anadolu Muharebesi ve Times", (6.9.1922).

140 **Peyam-ı Sabah**, "Yunan Ordusu Müdafaa Bulunamaz", (7.9.1922).

141 **Peyam-ı Sabah**, "Yunan Askeri", "Yunan Tebliği", İzmir'de Ne Yapıyorlar?", "Yunan Karargah-ı Umumiyesinin Esareti", "Yunan Ordusu Kat'i Bir İnhizama Uğradı", "İzmir'e Gidiyor", "Yunanistan Mütarekeyi Arzu Ediyor", (7.9.1922); "Bir Yunan Fırkası", (5.9.1922).

142 **Peyam-ı Sabah**, "Yunanlılar Müttefiklerin Vasıtasıyla Ankara'dan Mütareke Taleb Etmişlerdir", (8.9.1922).

olağanüstü bir hızla devam etmekte ve İzmir'e yürümektedir. Artık Yunanistan'ın Anadolu'yu boşaltacakları tabiidir. Türk saldırısı bu hızla devam ederse Anadolu'nun boşaltılmasının da hızlanacağı şüphesizdir.¹⁴³ Paris kaynaklı yorumlar, zaferin kesin olduğuna, Yunanlıların İzmir'de direnebilmelerinin zorluğuna değinerek, tek çıkar yolun barış yapılması, bunun için de Batı Anadolu ve Trakya'nın Türkiye'ye iade edilmesi gerektiğini belirtmektedir.¹⁴⁴ Atina'da şiddetli bir gerginlik hüküm sürmektedir.

9 Eylül tarihli Peyam-ı Sabah, İstanbul'a gelen İzmir eşrafından bir kişiyi kaynak göstererek, ordumuzun öncü süvari kıtasının 8 Eylül gecesi İzmir'e girdiğini ve müslüman halk tarafından coşkulu gösterilerle karşılandığını bildirir.¹⁴⁵ Yunan memurları 8 Eylül'de İzmir'i terkederek, Atina'ya gitmişlerdir.¹⁴⁶

10 Eylül'de İzmir'in kurtuluşu duyurularak, Yunanlıların Anadolu'daki hezimetini ve Trakya'dan da çekilecekleri haberleri ayrıntıları ile yayınlanır.¹⁴⁷ 10 Eylül sonrası haberlerde ateşkes koşulları üzerinde durulmuş,¹⁴⁸ düşmandan alınan ganimetlerin dökümleri verilmiştir.¹⁴⁹ Düşmanın Anadolu'dan tamamen kaçamadığı ve İzmir civarına dağıldıkları, adalara nakledilen kuvvetlerin de, silahları alındıktan sonra terhis edilerek memleketlerine gönderildikleri de verilen haberler arasındadır.¹⁵⁰ Trakya, Boğazlar ve İstanbul meseleleri basının en önemli konularından biri olmuştur. İngiliz hükümeti Boğazların serbestisini, Yunanlıların Trakya'daki hukukunu ve hristiyan

143 **Peyam-ı Sabah**, "Ordumuz Süratle İzmir'e Yürüyor", (8.9.1922).

144 **Peyam-ı Sabah**, "Yunanlılar Anadolu'yu Gaib Ettiler", "Zaferden Sonra Yegane Çare Sulh", (8.9.1922).

145 **Peyam-ı Sabah**, "Ordumuz Pişdar Kıtaatı Sevgili...", (9.9.1922).

146 **Peyam-ı Sabah**, "İzmir'den Yunan Memurları....", (9.9.1922).

147 **Peyam-ı Sabah**, (10.9.1922).

148 **Peyam-ı Sabah**, "Hükümet-i Milliyenin Mütareke Şeraiti Nedir?", (11.9.1922); "Mütarekeci Çare", "Sulh Ne Zaman İmzalanacak", "Vencedik Konferansı", (12.9.1922).

149 **Peyam-ı Sabah**, "Düşmandan Ganaimemiz....", (11.9.1922).

150 **Peyam-ı Sabah**, "İzmir Yunan Ordusu....", "Düşman Terhis Ediyor", "İzmir Rumları Savuştular", "Garbi Trakya'da", (11.9.1922).

ekalliyetlerin tamamını siyasetinin üç önemli noktası olarak adlandırmaktadır.¹⁵¹

Yunan ordusunun tüm olumsuz davranışlarına karşın, Mutafa Kemal Paşa orduya bir tamim göndermiş; "hıristiyanlara sui muamelede bulunanların idamla cezalandırılacaklarını beyan etmiştir."¹⁵² Oysa, Afyonkarahisar'ın kurtarılması ve Yunan ordusunun geri çekilmek zorunda bırakılması ile birlikte, Anadolu'da büyük bir kıyım yaşanmaya başlanmış; Rum, Ermeni komitacılar ile Yunan ordusu, hezimetin acısını savunmasız halktan çıkarmış, boşaltmak zorunda kaldıkları şehirleri, geri çekilmeleri esnasında yollarının üzerinde bulunan heryeri yakmış, yıkmış, yağmalamış, bir çok masum cana kıymıştır. Basına yansıyan birçok örnekten birkaçını kısaca vermek istiyoruz:

Düşman kaçarken Afyonkarahisar'ın müslüman mahallelerinin büyük bir kısmını ve Afyon civarındaki birçok köyü yakmış, tahrip etmiş,, Rum ve Ermenileri alıp götürmüştür.¹⁵³ Hamur Köyü, Çal köyü tamamen, Dumlupınar kısmen yanmış, adı geçen köylerdeki halkın bir kısmını katletmiş, bir kısmını yakmış, bazılarını da çeşitli işkenceler yapmıştır.¹⁵⁴

Her tarafta ordularımızın önünden çekilmekte bulunan düşman, islam halkı katli ve imhaya, köyleri yakmağa devam etmiştir. Eskişehir ve Uşak'ta büyük yangınlar çıkardığı Uşak

151 **Peyam-ı Sabah**, "Boğazlar ve İstanbul", (12.9.1922); "Boğazlar Meselesi ve Tan", (13.9.1922); "Türkiye Hududu", "İngiltere'nin Fransa'ya Bir Notası", "İngiltere Kabinesinin Müzakeratı", (14.9.1922); "İstanbul ve Gelibolu Hakkında İngiltere'nin Notası", "Boğazlar ve Fransa", (15.9.1922); "İstanbul ve Boğazlar Hakkında Müttefikler İtilaf Etti", "İngiliz Nezaretinin Son Kararları", "Trakya'nın Akıbeti", "Şark Sulhü ve İtalya", (17.9.1922); "Şark Sulhünde İngiltere'nin Fikri" (18.9.1922); "İngiltere'nin İstanbul ve Boğazlar Hakkında Nokta-i Nazarı", "Boğazların Serbestisi Hususunda İtalya ve Fransa Nokta-i Nazarı", "Amerika Boğazlar Meselesinde Alakadar mı?", "Kuva-yı Milliye'nin Mümesilli Hamid Beyin Beyanatı", (19.9.1922).

152 **Peyam-ı Sabah**, "Mustafa Kemal Paşa'nın Bir Emri", (10.9.1922).

153 **Hakimiyet-i Milliye**, "Son Havadis", (29.8.1922); "Afyonkarahisar'da Yunan Kundakçılığı", (5.9.1922).

154 **Hakimiyet-i Milliye**, "Son Dakika", (31.8.1922).

ovasındaki köyleri yaktığı görülmüştür. Birçok şehit ve yaralı vardır. Sadece Eskişehir'e verdiği zarar yirmi milyon liradır.¹⁵⁵

Düşman, Alaşehir ve çevre ova köylerini de yakmış, buralardan dağa çıkıp korku içinde bekleyen halkı kısmen diri diri yakmak, kısmen de öldürmek suretiyle katletmiştir.¹⁵⁶

Buldan'dan çekilen Yunan, mezalim gereği ev ve dükkanları ateşe vermişse de, halk sündürmeyi başarmıştır. Halaktan bazılarını hiçbir sebep yokken alıp götürerek, Yenice kalesine hapsedmişler. Bir kısmını da, şehit etmişlerdir. Yunanlılar mezalime devamla, İslam ahaliyi meçhul yerlere götürmektedir. Kaçarken Nazilli ve Kuyucak'ı birkaç yerden tutuşturmuşlar, bazı kişileri makineli tüfekle imha sanatını göstermişlerdir.¹⁵⁷

Yunanlılar, Menderes civarındaki köyleri tamamen yakmış, Salihli ve çevre köyleri de yakarak, "adeti olduğu veçhile ahaliyi berşeriyette emsali görülmeyen biçimde katli ve ihrak etmiştir.¹⁵⁸ Düşman boşaltmağa mecbur olduğu Turgutlu ve Manisa ile köylerini yakmış, halka ağır mezalim yapmıştır. Köy ve kasabaları yağma etmekte, yangından kaçan halka ateş etmektedir.¹⁵⁹ "İzmir yangınının Ermeni, rum milli teşkilatı tarafından ifa edildiği tahakkuk etmiştir. Birçokları yakalanmıştır." Urla'da silahlı çeteler kasabayı ateşe vererek kaçmışlardır.¹⁶⁰

Bu tür olumsuz gelişmelerin yanısıra, Büyük Zaferimizin ilk günden itibaren yurdun her yanında dikkatle izlendiği, zafer haberlerinin coşkuyla kutlandığı görülür. 27 Ağustos ve özellikle de 29 Ağustos'tan itibaren tezahüratlar aşama aşama artmış, basına yurdun dört bir yanından, her gün artan biçimde sevinç ve tebrik telgrafları çekilmiştir. Bu telgraflarda, gazilerimizin her gün yeni yeni ve daha büyük parlak zaferlerine yol açan başarılarının coşkuyla karşılandığı, gösterilerle kutlandığı yazılmakta,

155 **Hakimiyet-i Milliye**, "Son Dakika", (2.9.1922); Eskişehir'de Yunan Kundakçılığı ve Dehşeti", "Yunan Kasablığı", (7.9.1922); Eskişehir'i Nasıl Çapul Etiler", (14.9.1922).

156 **Hakimiyet-i Milliye**, "Resmi Tebliğ", (7.9.1922); "Son Dakika", (9.9.1922).

157 **Hakimiyet-i Milliye**, "İstirdad Edilen Yerlerimizde", (8.9.1922).

158 **Hakimiyet-i Milliye**, "Son Dakika", (9.9.1922).

159 **Hakimiyet-i Milliye**, "Son Haberler", (10.9.1922) ayrıca bkz. "Aydın'ın Tahliyesi", (11.9.1922).

160 **Hakimiyet-i Milliye**, "En Son Dakika", (18.9.1922).

vatandaşların her türlü yeni fedakarlıklara hazır olduklarını ilan ettikleri belirtilmektedir. Zafer haberleriyle neşe ve heyecan içinde çırpınmakta olan halk; gündüzleri zafer şenlikleri, geceleri fener alayları düzenlemekte, kahraman ordumuzun zaferlerini misli görülmedik sevinç ile karşılamaktadır.¹⁶¹ Aynı sevinç, kurtarılp tekrar anavatana kavuşan yerlerin halkınca da gösterilerle dile getirilmekte, ordumuzun kesin zaferi için dua edilmektedir.¹⁶² Dost devletlerin de zaferimizi Eylül ayı başından itibaren tebrik etmeye başladıkları görülür.¹⁶³

Görüldüğü gibi, "her evresi ile düşünülmüş, hazırlanmış, yönetilmiş ve zaferle sonuçlandırılmış olan büyük saldırı; kimsenin beklemediği, müttefik devletlerin kendi içlerindeki çelişkilerin arttığı bir zamanda başlamış, devletlerin karışmasına fırsat bırakılmadan, büyük bir gizlilik içinde yürütülmüş ve sonuçlandırılmıştır.

Türk Kurtuluş Savaşı'na karşı olan, başarılı olacağına inanmayanlar, Türk ordusunun saldırı gücünün olmadığı temasını işlemişler, sonucu büyük devletlerin konferans yolu ile tayin edeceğini savunmuşlardır. Dolayısıyla gözler toplanacağı açıklanan Venedik Konferansı'na çevrilmiştir. Öyleki, 31 Ağustos'a kadarki çarpışmalar bile Anadolu dışında, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin konferansa etki yapmak amacıyla yaptığı gösteri, konferansta avantaj sağlama çabaları olarak değerlendirilmiştir.

Anadolu'nun saldırı gücünün olmadığı düşüncesine, hareketin gizliliği ve karışmayı önlemek amacıyla ses

161 **Hakimiyet-i Milliye**, "Şkrimizde Tezahürat", "Dün Meclisin Önünde Tezahürat", (2.9.1922); "Ankara'nın Zafer Şenliği", (3.9.1922); "İstanbul'da Zafer Şenliği", "Adapazarında Tezahürat", (9.9.1922), "Taşrada Tezahürat", (10.9.1922 ve 12.9.1922).

162 **Hakimiyet-i Milliye**, "Anavatana Kavuşan Karahisarlılarda Tezahürat", (5.7.1922); "Mülhakatta Tezahürat", (6.9.1922); "İstanbul'un Tebriki", (8.9.1922); 10 Eylül günü saat 16'da süvarilerimizin İzmir'e girdiğini öğrenen halk heyecanla sokaklara dökülmüş, "Yaşasın Mustafa Kemal Paşa! Yaşasın Büyük Millet Meclisi" avazlarıyla sabaha kadar gösteri yapmışlardır. İstanbul'daki sevinç ve galebin senelerdenberi emsali görülmeyen eski bayram mahallerini andırmaktadır. Göstericiler Kanlıca'dan Hürriyet-i Abide tepesine gitmişlerdir..." (11.9.1922); "Dünkü tezahürat tarihe geçmemiş bir vakaadır", (11.9.1922).

163 **Hakimiyet-i Milliye**, "Afgan Sefiri Sultan Ahmed Han", (3.9.1922); "Rusya'nın Zaferimizi Tebriki", (2.9.1922).

çıkarılmamış, Venedik Konferansına ümit bağlandığı izlenimine göz yumulmuştur.

Gizliliğin korunmasında; Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin, 25 Ağustos'tan 4 Eylül sabahına kadar, dış ile her türlü ilişkiyi kesmesi, Anadolu dışına resmi tebliğ göndermemesi, 31 Ağustos'tan itibaren gönderilen resmi tebliğlerin geçmiş tarihli ve hareketi önemsizmiş gibi göstermesi büyük rol oynamıştır. Yunanistan'ın yeni bir hatta tutunma ümidi ile yenilgilerini saklaması, geri çekilmelerinin baskı altında olmaksızın, planlanan biçimde olduğunu açıklamaları da yararlı olmuştur.

Basına yansıdığı kadarı ile Yunanistan'ın saldırı gücü yoktur. Gelişmeler, Türk ordusu karşısında savunma gücünün de olmadığını kanıtlar. Hakimiyet-i Milliye'nin bir yorumunda görüldüğü gibi, İzmir'de muhtariyet ilanına kalkışması, İstanbul'u tehdit etmesi; İzmir'deki muhacirler konusundaki güçlüklerinden ve Trakya'da elde ettiği avantajı koruma düşüncesinden kaynaklanmaktadır. 30 Ağustos zaferi ile kesin yenildiklerini anlamış iseler de gururları, gelişmeleri kamuoyundan sonuna kadar saklamalarına neden olmuş, büyük devletlerin aracılığı ile sorunu çözmeye çalışmışlardır.

Anadolu halkı beyanname, cephe haberlerini içeren günlük resmi tebliğ ve yetkililerden alınan haberlerle olayları takip etmek imkanını bulmuş; son bir senedir düşman tarafından olağanüstü bir biçimde tahkim edilmiş, tel örgüler ve birçok sıra siperler kazılmış, kısaca geçilemez denilen Afyonkarahisar'ın düşmesi, dönüm noktası olmuş, 30 Ağustos "Vatan Geliyor" müjdesini vermiştir. Basın aracılığıyla uyarılan halk, ard arda gelen zafer haberlerini coşkulu gösterilerle kutlamıştır. İstanbul, tek taraflı gelen haberler nedeniyle meraklı, kaygı-sevinç karışımı bir duyguyla gelişmeleri izlemeye çalışmıştır. Anadolu ve İstanbul, özellikle Eylül ayı başlarından itibaren artan biçimde dikkatlerini Anadolu'daki gelişmelere olduğu kadar, Yunanistan ve Avrupa üzerinde de yoğunlaştırmıştır.

İngiltere sonuna değin Yunanistan'ı desteklerken, İtalya'nın Venedik'te konferans toplama hazırlıkları içinde olduğu, Fransa'nın barış için öncelikle Anadolu'nun Yunanistan tarafından boşaltılması

gerektiğini savunduğunu görüyoruz. Kendilerini en fazla ilgilendiren konular ise; ticari nüfuz mintıkları, ekalliyetler, İstanbul ve boğazlar olmuştur.

Yenilen, toparlanamayacağını, yeni bir hatta da tutunamayacağını anlayan Yunan ordusu ve Rum-Ermeni komitacılar; boşalttıkları, yollarının üzerinde bulunan heryeri yağmalamış, kundaklamış, savunmasız halka işkence yapmış, katletmiştir.

Türk ordusunun Başkomutanından erine kadar, dünyada bir benzeri daha görülmeyecek fedakarlıklar ve kahramanlıklarla elde ettiği bu büyük zafer; doğal sonuç olarak düşmanın yok edilmesi ve ülkeden atılmasını, böylece milli egemenlik ve bağımsızlığı elde etme imkanını sağlamıştır.

Konuyu Büyük Önder ATATÜRK'ün, Büyük Zafer ile ilgili söylevi ile noktalamak istiyoruz:

"Her evresi ile düşünülmüş, hazırlanmış, yönetilmiş ve zaferle sonuçlandırılmış olan bu harekât, Türk ordusunun, Türk subaylarının ve komuta kurulunun yüksek güçlerini ve yiğitliklerini tarihte bir daha saptayan ulu bir yapıttır.

Bu yapıt, Türk ulusunun özgürlük ve bağımsızlık düşüncesinin ölümsüz anıtıdır. Bu yapıtı yaratan bir ulusun çocuğu, bir ordunun Başkomutanı olduğum için sevincim ve mutluluğum sonsuzdur."